

## ***Poznajemy skarby kultury***

### ***Muzeum Afrykanistycznego w Olkuszu***

#### ***im. dr Bogdana Szczygła***

### **Kultura i życie Tuaregów**

Tuaregowie są zbiorowiskiem ludzi różnych ras zamieszkujących Saharę. Niewiele wiadomo o ich pochodzeniu. Niektórzy uczeni przypuszczają, iż przybyli oni na Saharę z gór Atlasu, inni, że z Azji Mniejszej, jeszcze inni, że są potomkami Krzyżowców. Są przystosowani do pustynnego środowiska i fanatycznie przywiązani do swych obyczajów. Mają silnie rozwinięte poczucie solidarności. Cechę tę podkreśla nawet ich arabskie określenie – **T a r g w i**, które oznacza pewną całość, grupę ludzi a nie pojedynczą osobę. Mimo, iż rozrzucony są na ogromnych przestrzeniach Sahary, posiadają swoją tożsamość. Czynnikiem jednoczącym Tuaregów jest wspólny język, pochodny języka **t a m a s z e k**.

Pojęcie Tuareg obejmuje arystokrację, wasali i niewolników. Jednak cechy antropologiczne typowe dla Tuaregów posiada jedynie niewielka liczba tuareckiej arystokracji **Imajarenowie**. Są oni potomkami najeźdźców. Strukturę społeczną Tuaregów tworzą plemiona i kasty. Plemię składa się z rodów. Ród stanowią mieszkańcy poszczególnych osiedli. Plemiona zamieszkujące dany obszar tworzą lokalną wspólnotę, która nosi przed nazwą przedimek „Kel”. I tak wspólnoty nazywają się, np. Kel – Air, Kel – Gress. Tuaregowie byli ludem wojowniczym. W ciągu wieków podbijali tereny, na których obecnie mieszkają. Pokonali sąsiednie plemiona. Asymilowali jednak ze sobą tych, którzy prezentowali bliższe im cechy uwidocznione w sposobie życia, rasie, kolorze skóry. Plemiona te, np.: Berberów, Tuaregowie czynili swoimi wasalami. Berberowie stanowią więc drugą w hierarchii społecznej Tuaregów kastę wasali, tzw. **Imradów**. W wyniku wojen bratobójczych między plemionami Tuaregów powstała kolejna kasta, którą tworzyli jeńcy i podbite plemiona. Pokonani, których nie pozbawiono wolności, tworzyli kastę zwaną **Itagan**. Nie wszyscy Tuaregowie byli wojownikami. Ci, którzy byli wyłączeni od zajęć rycerskich stanowili kastę **Ineslimanów**.

Należeli tu **Marbutowie**, zajmujący się objaśnianiem Koranu – świętej księgi wyznawców islamu. Rzemiosłem zajmują się **Inadanowie**. Są to głównie kowale, garbarze i rymarze. Jak wieść głosi, utrzymują oni kontakty z diabłami i uprawiają czary. Do najniższej kasty w społeczeństwie Tuaregów zalicza się czarnych niewolników, potomków podbitych pierwotnych czarnych mieszkańców Sahary oraz jeńców. Kastę tę dzielimy na dwie grupy. Są to

**Irawellenowie i Iklanami.** Pierwsi to wolni dziś pasterze i rolnicy tworzący małe plemiona. Dawniej byli niewolnikami plemion Imajenów. Druga kategoria – Iklanami, byli kiedyś dawnymi niewolnikami domowymi Imajerenów. Obecnie mimo, iż są wyzwoleni, to jednak nadal pozostają w zależności od swojego pana.

Tuaregowie są tajemniczym ludem koczowniczym. Tajemnicze jest ich pochodzenie i związki z ludami zamieszkującymi Saharę, jak np.: **G a r a m a n c i**. Tuaregowie utrzymują, iż swe pochodzenie wywodzą od królowej Tim Hinan. Źródła historyczne i wykopaliska archeologiczne potwierdzają, iż jest to postać autentyczna. Tuaregowie wskazali uczonym grób królowej, w którym, jak się w trakcie badań okazało znajduje się szkielet kobiety z ozdobami. Styl wykonania biżuterii wskazuje na wiek przechowywania postaci – pierwszą połowę IV w. p.n.e.

Być może Tuaregowie kontaktowali się z Wandalami – plemieniem germańskim, które założyło swoje państwo na obszarze Północnej Afryki. Istnieje hipoteza, że część kasty kowali tuareskich to rzemieślnicy pochodzenia żydowskiego, którzy niegdyś zamieszkiwali rzymskie kolonie na afrykańskim wybrzeżu Morza Śródziemnego.

Świadczą o tym niektóre wyroby kowali tuareskich, szczególne ozdoby.

Tuaregowie w swej historii często walczyli w obronie swej wolności z plemionami barbarzyńskimi, z arabami, Turkami, a w XIX w. i na początku XX w., z Francuzami, którzy podbijali Afrykę Północną.

W największe konflikty wchodził jednak Tuaregowie z Turkami, którzy podbijali Północną Afrykę, celem pozyskiwania niewolników i złota.

Tuaregowie czerpali zyski z wojen trans saharyjskiego handlu, głównie solą, hodowli wielbłądów, kóz, owiec oraz ochrony karawan przemieszczających się przez Saharę. To ostatnie źródło miało przede wszystkim charakter wymuszania okupu.

Współcześnie liczebność Tuaregów ocenia się na kilkaset tysięcy. Obecnie zamieszkują oni tereny południowej Algierii, Nigru, Mali, Czadu, Libii.

Zajmują się pasterstwem, handlem pamiątkami, obsługą ruchu turystycznego.

Inni pracują w przemyśle, głównie przy wydobyciu ropy naftowej.

Niestety, niektórzy trudnią się przemyślem narkotyków i napadami na podróżujących przez Saharę. Stąd podróże odbywane przez ziemie zamieszkałe przez Tuaregów są niebezpieczne.

Do przedmiotów należących do kultury materialnej Tuaregów należą m. in.:

-portfele na dokumenty, które czasami zawierają też karteczki z cytatami z Koranu jako amulet przeciwko złym duchom pustyni,

Ekspozyty, znajdujące się w Muzeum Afrykanistycznym w Olsztynie, to:

- miecz „Takuba”,
- sztylet „telek” noszony na przedramieniu,
- stępna do ubijania ziarna,
- wiadro do czerpania wody,
- mata modlitewna,
- siodło do jazdy na wielbłądzie „tahyast”,
- bukłak na wodę „abayar”,
- butelka pleciona,
- butelki z tykwy,
- siekiera „tadef”,
- amulety.

Do wyrobów kowalskich zaliczyć można:

- narzędzie do wyjmowania kolców,
- broń,
- ozdoby,
- ostrze siekiery „tadef” ze znakiem kowala – producenta,
- miech,
- fragmenty polepy z pieca hutniczego,
- inne narzędzia.

Na uwagę zasługuje komplet odlewniczy do produkcji przedmiotów, tzw. metoda „traconego wosku”.

Polega ona na wykonaniu woskowego modelu przedmiotu, który chce się wykonać. Model okleja się gliną i wypala w piecu. Podczas wypalania wosk się zatracza. Do wypalonego modelu glinianego wlewa się płynny metal, który z kolei zastyga. Po rozbiciu formy przedmiot można oszlifować .

Do kompletu odlewniczego należą:

- woskowy model przedmiotu oblepiony gliną,
- forma po wypaleniu (pusta),

-forma napełniona metalem,

-tygiel do topienia metalu,

-dysze,

-gotowy odlew (surowy),

-gotowa ozdoba.

Do ozdób tuareskich zaliczyć można:

-bransolety „agasrer” szlifowane z kamienia,

-ozdoby w typie „krzyża Agades”.

### **Bibliografia**

-Bogdan Szczygieł:

- Tubib wśród Nomadów, 1996
- Maska z Niama-Niama, 1970
- Rubikon czarnych dziewcząt, 1980
- Nieprzespany sen Afryki, 1982